

A NÉMET DOKUMENTÁCIÓS TÁRSASÁG KÖLNI ÜLÉSSZAKA.

A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójának hasábjain már több alkalommal számoltunk be külföldi könyvtári vagy dokumentációs tapasztalatokról. Ily módon szerezhettek tudomást olvasóink a Német Demokratikus Köztársaság dokumentációs központjának, az akkori Zentralstelle für wissenschaftliche Literatur /jelenleg Institut für Dokumentation/ munkájáról, értesülhettek Csehszlovákia műszaki könyvtárainak és dokumentációs intézeteinek, elsősorban az Uteinek munkájáról, részletes beszámolót olvashattak az NDK-ban folyó dokumentációs munkáról, a prágai Központi Műszaki Könyvtárban tett látogatásról és a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség /Fédération International de Documentation/ 1957. évi párisi konferenciájáról. A nemzetközi tapasztalatszerzés újabb állomása volt a Német Dokumentációs Társaság /Deutsche Gesellschaft für Dokumentation/ 1958 októberében Kölnben tartott 10. jubiláris ülásszaka. Ezekről a tapasztalatokról szeretnénk olvasóinknak a következőkben beszámolni.

A kölni ülásszak két főrésze szlött. Az első részben általános érdekl előadások hangzóttak el, míg a második részben a szakbizottságok tartották üléseiket, amelyek során a rövid bevezető referátumot élénk vita követte. Röviden szeretném ismertetni a legfontosabb előadások témáját is. Minthogy maga az egész ülásszak főtemája a "dokumentum és annak legészszzerűbb feldolgozása" volt, az egyes előadások is e főtéma körül csoportosultak. Az ünnepi megnyitóbeszéd és hivatalos üdvözlések, valamint jubileumi megemlékezések után az első érdemi előadást dr. Herbert COBLANS tartotta: "Legújabb nemzetközi eredmények a dokumentáció és az információ terén" címmel. Dr. COBLANS, aki a genfi Európai Atomkutató Bizottság dokumentációs és könyvtári osztályának vezetője, igen érdekesen fejtegette a szakirodalom megjelenési formáinak sokasodását, illetve a dokumentációs feltárás szempontjából legfontosabb megjelenési típusok változását. Szerinte -különösen a magkutató, atomfizika területén - a

dokumentáció számára a szakkönyvek szinte teljesen érdektelenek, mert megjelenésükkor a tudomány a műben foglalt ismeretekben már lényegesen túlhaladt. Csaknem ugyanez a helyzet a szakfolyóiratok tekintetében is, és éppen ezért az előbb említett szakterületen a dokumentáció növekvő mértékben kutatja fel és gyűjti az ugynevezett "report"-okat, kutatói jelentéseket. Ezek száma ma már meghaladja a többszázezretet, és minthogy többnyire bizalmas vagy titkos anyagot tartalmaznak, igen nehezen hozzáférhetők. De az ugynevezett szabadrádó tettel anyaggal sem könnyű a helyzet. A "report"-okat a legkülönbözőbb intézetek, intézmények készítik, akik kiadványaik megjelölésében egyáltalában nem következtetnek. A "report" rendszerint sorszámot kap, és a kiadó intézmény elnevezésének rövidítését viseli. Ebből azután - minthogy sok az egyforma rövidítés és a sorszámtévesztés - a könyvtáros és a dokumentalista számára igen nagy nehézségek adódnak, ha ilyen "report" beszerzéséről vagy azonosításáról van szó. Rámutatott dr. COBLANS a továbbiakban arra, hogy az atomfizika területén a legjobb referáló folyóirat a "Nuclear Science Abstracts", és ahelyett, hogy az egyes /nyugateurópai/ országok külön-külön atomfizikai referáló alapítására törekednének, helyesebb lenne ezt a folyóiratot tovább tökéletesíteni, akár nemzetközi összefogással is. Rátért dr. COBLANS a dokumentalisták nyelvismeretének problémájára is, és - saját szakterületén maradva - az 1958. évi genfi atomértekezlet példáján mutatta ki, hogy ma már tulajdonképpen két világnyelv van, az orosz és az angol, míg a francia és a német nyelv, bár fontosak, nemzetközi jelentőségükből erősen vesztek.

A következő előadást: "A fordítás gazdaságossága" címmel dr. REICHARDT /Deutsche Forschungsgemeinschaft/ tartotta. Előadásában tulnyomórészt a szovjet és népi demokratikus szakirodalom intézményes lefordításának szükségességével foglalkozott, példákkal bizonyítva, hogy az Egyesült Államok 1959-ben már 120 szovjet szakfolyóirat teljes szövegi rendszeres lefordítását fogja végezni. Az USA példáját Anglia is követte, és véleménye szerint Nyugatnémetországban is komolyan kell foglalkozni ezzel a gondolattal, mert a szovjet tudomány olyan meglepő eredményekkel lép a nyugati világ elé, mint például a szputnyikok, stb. Előadásában részletesen foglalkozott a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Tudományos Tájékoztató Intézetének és több népi demokratikus ország dokumentációs központjainak munkájával. Ugyancsak rámutatott az orosz nyelv tanulásának fontosságára, különösen a műszaki szakemberek és tudósok körében.

A két előadást vita követte, melynek során jól meg lehetett figyelni a különféle álláspontok - a szélsőségesen individualista-kapitalista felfogás, és a bizonyos közösségi munkára hajlandók józanabb felfogásának - összeecsapását.

A következő előadások: "A szabadalmi leírások dokumentációjának problémaköre"; "Központi Műszaki Tájékoztató Könyvtár feladatai és jelentősége"; "A szerzői jog kérdései a dokumentációs célokra készülő fotomechanikai sokszorosítások esetében" közül számunkra a két előző volt érdekesebb.

A szabadalmi leírások dokumentációjának problémája - azok rendkívül nagy száma miatt - igen súlyos. A müncheni Deutsches Patentamt munkatársa elmondotta, hogyha az 6 birtokukban lévő több mint hat millió szabadalmi leírást átlagosan csak 12 - 12 szempont szerint osztályoznák, márpedig a megadott igénypontok legalább ilyen arányu jelkulcsolást tennének szükségessé, akkor máris 72 millió jelkulcs keletkezne. Ezen a problémán csak megfelelő gépesítéssel lehet segíteni.

A központi műszaki könyvtár szükségessége Nyugatnémetországban nem először merül fel, de eddig nem valósult meg. Most tervbe vették, hogy Hannoverben, az ottani műegyetemi könyvtár mellett központi tájékoztató könyvtárat szerveznek. E tekintetben a szocialista országok lényegesen előbbre jutottak.

Ezt követően igen érdekes vetített képekkel kísért előadásokat hallhattunk, illetve láthattunk a gépesített dokumentációról /Metallurgical Documentation to-morrow = A holnap kohászati dokumentációja/ és a xerográfiáról, a dokumentáció jövőbeni gépi segédeszközéről.

A xerográfia, mint ismeretes fényelektromos hatáson alapuló sokszorosító eljárás, amelynek lényege, hogy a többszörözendő dokumentum szövegét műanyagszemcsékkel borított szelénlapra vetítjük, amely megfelelő kezelés után közvetlenül többszörözésre használható. Egy-egy szelénlemez mintegy 1500 alkalommal használható, és mindegyikről 5 - 5 levonat készíthető bármilyen anyagra, papírra, bőrre, fémre, műnyagra, üvegre stb. Ebben a tulajdonságában rejlik nagy jelentősége is, mert ha a szelénlapról például alumíniumfóliára visszük át a többszörözendő szöveget /ábrát vagy rajzot/, úgy az minden további kezelés nélkül akár többes példányszámban is sokszorosítható, s így a meglehetősen bonyolult foto-offszet eljárást kiküszöbölhetjük. Az egész eljárás megfelelő automatagépekkel önműködővé tehető. Egyetlen

hátránya, hogy ezidőszereint az ilyen xerográfiai berendezés még meglehetősen drága, de kétségkívül a jövő fejlődés egyik útja lesz.

Az ülésszak egyik napját a szemléltető előadásoknak szentelték. Ezen a napon különböző vállalatok, vagy intézmények bemutatták saját dokumentációs osztályuk működését, és a náluk használatos úrlapokat, formanyomtatványokat. A bemutatást rövid referátum kísérte, és vita követte. E tekintetben különlegesen újat nem tapasztaltam, sőt a hazánkban alkalmazott szabványosított referátumúrlap sok tekintetben előnyösebbnek látszik. Az alkalmazott munkamódszerek sem igen térnek el a mieinktől /gyári viszonylatban/, és a folyóiratkörözéssel kapcsolatos problémák is azonosak.

A szakbizottságok a következő három témakörben tartották üléseiket:

1. Az orvosi dokumentáció kérdései.
2. A dokumentáció gépesítésének kérdései.
3. A dokumentáció költségeinek problémaköre.

Az orvosi dokumentáció szakbizottsága tulnyomórészt a beteglapok dokumentációs-statisztikai feldolgozásának lehetőségével, továbbá a rákkutatás, rákstatistika és a dokumentációs gépesítés problémakörével foglalkozott.

A dokumentáció gépesítésével foglalkozó szakbizottság a különböző elektronikus gépek alkalmazásának lehetőségéről tárgyalt. Külön előadást hallottunk az IBM 101 és a RAMAC típusu IBM gépek dokumentációs célokra történő igénybevételeének lehetőségéről. Ugyancsak e szakbizottság keretében tárgyaltak a jelkulcsolás problémaköréről és az ugynevezett "Uniters" /egyszerűsített fogalmak/ felhasználásának kérdéséről. Ez utóbbiak ezidőszereint még csak az Egyesült Államokban terjedtek el nagyobb mértékben. A különböző adatfeldolgozó gépek vagy akár mágnesdobos /memóriaalannyal rendelkező/ gépek dokumentációs célokra történő igénybevétele ma még tulságosan drága, és egyáltalán nem kifizetődő. Mindenképpen felhasználhatók azonban az egyébként is a vállalat birtokában lévő, tulnyomórészt más célokra /statistika, illetményszámfejtés stb./ alkalmazott ilyen típusu IBM gépek, ha a dokumentáció a megfelelő jelkulcsrendszert kidolgozta. Kétségtelen azonban, hogy kifejezetten dokumentációs célokra még nem készülnek ilyen gépek a tőkés országokban, eltekintve az inkább reprezentatív és propagandacélokat szolgáló néhány amerikai prototípustól.

A dokumentáció költségkihatásaival foglalkozó szakbizottság munkája számunkra meglehetősen érdektelen volt, minthogy a dokumentációs munka költségfaktorait, illetve hasznosságát kizárólag kapitalista szempontból - azaz az egyes vállalkozó szempontjából - tárgyalta. A szakbizottság vitája során kitűnt, hogy ebben a kérdésben egyáltalán nem tudnak meg-egyezni, mert a költségkihatások egységes átlagezámításának előfeltétele az ugynevezett típusdokumentáció létesítése az egyes üzemekben - arra pedig a már dokumentációs osztályokkal rendelkező vállalatok nem hajlandók, hogy saját tapasztalataikat átadják. Ugyanilyen módon megbukott az a törekvés is, hogy kidolgozzák a dokumentációs szolgáltatások valamilyen egységes tarifarendszerét.

Az ülészak résztvevőinek lehetőséget nyújtottak arra, hogy a helyszínen tanulmányozzák a BAYER-AGFA gyárak dokumentációs osztályának és szakkönyvtárának, a világszerte ismert Kekulé-könyvtárnak munkáját. A valóban mintaszerű rendezésben lefolyt gyárlátogatás alkalmával természetesen nem mulasztották el bemutatni a Bayer-gyár legújabb műanyagszálából, a dralonból készült legkülönbözőbb cikkeket és a fuzionált Agfa-gyár legújabb filmtermékeit.

A gyár dokumentációs osztálya 33 munkatárssal dolgozik, és rendelkezésére áll Európa egyik legjelentősebb vegyipari gyűjtőkörü szakkönyvtára, a 200 000 kötettel rendelkező Kekulé-könyvtár. A dokumentációs osztály minden jelentősebb kémiai és vegyipari tárgy folyóiratot, szabadalmat, birtokába jutó kutatói jelentést, prospektust stb. feldolgoz és a szokásos dokumentációs eszközök igénybevételével rendelkezésre is bocsát - de csak a k i s és k i z á r ó - l a g - az üzemben dolgozó mérnököknek, illetve az üzem vezetésének ! Saját referáló folyóiratot adnak ki, amelyet t i l l o s, kivinni még az üzem területéről is. A dokumentációs osztály rendelkezésére áll a gyár hatalmas és igen jól felszerelt fotólaboratóriuma és sokszórosító üze me. Mikrofilm-felvételre a nyugatberlini gyártmányú UNIMAT-gépet használják, amely semmivel sem jobb, mint az NDK-beli ZEISS-DOKUMATOR. Sokszórosításhoz foto-offszt kombinációban A/3-as Rotaprint gépeket alkalmaznak. Bizonyos témaköröket lyukkártyára vesznek fel, ezek szelektálására a gyár Hollerith-gépeit használják fel. Technikai szempontból tehát kitűnően el vannak látva, de munkájuk eredménye, mint minden kapitalista üzemé, kizárólag a tőkés tulajdonosok érdekét, a vállalat saját profitját szolgálja.

Az ülészak során számos alkalom nyílt szakmai beszélgetésekre és vitákra a résztvevők között. A 22 külföldi vendég

és a 203 belföldi részvevő a közös rendezvények alkalmával behatóan vitázott, elsősorban a dokumentáció szervezeti kérdéseiről. Ebben a tekintetben, mint már az előzőkben is vázoltam, a tőkés országok dokumentalistáinak véleménye erősen megoszló.

A józan ítélőképességű szakemberek, és ezek nem kis számban találhatók, azt a véleményt fejezték ki, hogy szervezeti szempontból Nyugatnémetországban sokat á t k e l l e - n e v e n n i a keleteurópai országok és a Szovjetunió tapasztalataiból, továbbá az Angliában meghonosított rendszerből. E törekvések megnyilvánulnak a Német Dokumentációs Társaság hivatalos folyóiratának hasábjain is, mert egymásután jelennek meg ismertető cikkek a népi demokratikus országok dokumentációs munkáiról. Így MAJEWSKY, Zygmund a varsói Központi Tudományos és Műszaki Dokumentációs Intézet, HERTZ mérnök a prágai Központi Műszaki Könyvtár dokumentációs munkáiról, e sorok írója pedig a magyarországi műszaki dokumentációról írt folyóiratuk - a Nachrichten für Dokumentation - legutóbbi számaiban. Lényegében dr. COBLANS előadásának vezérfonala is a munkamegosztás, sőt a nemzetközi munkamegosztás szükségességének kiömböritése volt. Szavakban tehát igen sokan egyetértettek, de amikor konkrét cselekedetre került volna sor, akkor a tőkés érdekek háttérbe szorították ezeket a megfontolásokat és meghiúsították megvalósításukat.

A szakmai viták másik fő témája az osztályozás problémaköre volt. Az Egyetemes Tizedes Osztályozási rendszer bár nemzetközi szempontból vitathatatlanul elsőrendű fontosságú, a részterületeken, különösen a vállalati dokumentációs osztályok szintjén sokszor nem használható. Bonyolítja a helyzetet, ha a gyári dokumentáció olyan előnyös helyzetbe kerül, hogy lyukkártya-gépekkel is dolgozhat, mert ebben az esetben ki kell dolgoznia jelkulcs /kode-/ rendszerét. Ilyenkor az ETO-t el kell vetni -mondták a vitában résztvevők, csaknem egyöntetűen. Amennyiben azonban az ETO-t elvetik, akkor a külső cégek vagy intézmények által készített referálófolyóiratok, vagy karton-szolgáltatások nem használhatók, illetve azokat "át kell kulcsolni", azaz saját jelkulcsrendszerre kell átírni.

Technikai szempontból kétségtelenül a xerográfiának jósolnak a legtöbben nagy jövőt. Ugyanakkor az elkövetkező években tért fognak hódítani, elsősorban a nagy üzemekben, a lyukkártya-gépek, illetve megnövekszik azoknak dokumentációs célokra való igénybevétele. A mágnesdobbal rendelkező

- "emlékező" - gépek továbbfejlődése lehetővé fogja tenni az egyik jelkulcsrendszerrel a másikra való áttérést - gépi uton. Ez lényeges könnyítést fog jelenteni a dokumentalisták számára.

A fentiekben vázolt technikai fejlődés azonban egyáltalában nem általános jellegű még, inkább csak néhány nagyobb /sőt igen nagy/ gyár dokumentációs osztályának problémája. De elérkezett az ideje annak, hogy hazánkban is komolyabban foglalkozzunk a dokumentáció gépesítésének problémájával, figyelemmel kísérjük az ezirányú külföldi tapasztalatokat, hogy a legjobban bevált módszer vagy gép átvételével adott időben korszerű szintre emelhessük hazánkban is a gépesített dokumentációt. Véleményem szerint erre legkorábban 1963 táján kerülhet sor.

Összefoglalva a nyugatnémetországi utazás során tapasztaltakat, meg kell állapítani, hogy bár hazai dokumentációs szervezetünk még sok gyermekbetegséggel küzd, mégis az a tény, hogy szocialista dokumentációt csinálunk, tehát a dokumentáció eredményei közösek, azokat bárki felhasználhatja munkájához, főlényt jelent számunkra. A technikai berendezések tekintetében viszont kétségek kívül bizonyos elmaradás mutatkozik, amely elmaradást a legcélszerűbben a szocialista táboron belüli országok munkamegosztásával lehetne gyorsan kiküszöbölni. Ennek illusztrálására például: miért nem lehet a KGST egyezményekhez hasonlóan a mikrofilmfelvevőgépek gyártását az NDK-ra, a sokszorosítóberendezések gyártását Csehszlovákiára, a kézi lyukkártya-berendezések gyártását Magyarországra "profilozni", és ily módon a kellő igényt is biztosítani a termelő gyárak számára? A gépi szelekciós berendezéseket pedig az elektronikus számológépek gyártásában már amúgy is nagy gyakorlattal rendelkező Szovjetunió gyárthatná. Ily módon néhány év alatt a dokumentáció /és vele a könyvtárak/ technikája is alapvetően megjavulna, talán még az előbb említett időpont előtt is.

Jánszky Lajos

- x - x - x -